

УДК 811.161.2'35(07)

Антончук О. М.

ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЙНОГО КОМПОНЕНТА ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ У НАВЧАННІ ОРФОГРАФІЇ

У статті проаналізовано мотиваційний компонент завдань і вправ під час навчання орфографії, методи мотивування навчально-пізнавальної діяльності школярів. Автор досліджує зміст навчальних технологій, спрямованих на формування в учнів внутрішньої потреби грамотно писати.

Ключові слова: мотив навчання, орфографічна вправа, орфографія.

В статье проанализирован мотивационный компонент заданий и упражнений во время изучения орфографии, методы мотивирования учебно-познавательной деятельности школьников. Автор исследует содержание учебных технологий, формирующих в учениках внутреннюю потребность грамотно писать.

Ключевые слова: мотив обучения, орфографическое упражнение, орфография.

In article the motivational component of tasks and exercises is analyzed during spelling studying, methods of motivation of educational and informative activity of school students. The author investigates content of the educational technologies forming in pupil's internal requirement competently to write.

Key words: motive of training, spelling exercise, spelling.

Мотиви діяльності людини генетично пов'язані з її культурними потребами, які породжують інтереси, тобто спрямованість особистості на певні об'єкти з метою пізнати і опанувати їх. Незалежно від ступеня усвідомлення мотиву діяльності він є вирішальним чинником у досягненні поставленої мети. З одного боку, мета та мотиви спонукають людину до діяльності, визначають її зміст і способи виконання, а з іншого – вони й формуються під час діяльності, під впливом умов, за яких вона відбувається.

З теорії мотивації учіння випливає, що мотив є пусковим механізмом діяльності й існує у двох різновидах – потребах та інтересах. Для методики інтерес становить передусім ідеальний рівень потреб, які опосередковано чи безпосередньо впливають на результативність навчання.

Опираючись на загальнопедагогічні і психологічні дослідження проблеми формування мотивації учіння (А. Маркова, Г. Щукіна, А. Маслоу, Е. Фромм, В. Франкл та інші), необхідно запропонувати методичну систему мотивації вивчення української мови, зокрема орфографії. Аналізуючи чимало методичних посібників, у яких пропонується структура уроків української мови для різних класів, де обов'язковим етапом є мотивація, варто наголосити, що практично ніде її не описано.

Метою статті є проаналізувати мотиваційний компонент завдань і вправ під час навчання орфографії.

Мотив – причина, що спонукає до діяльності, спрямованої на задоволення певних потреб [4, с. 212]. Деякі вчені (Л. Божович, О. Леонтьєв та ін.) мотивом називають усвідомлену причину, яка визначає спрямованість дій і вчинків людини. Сукупність різних спонукань, які визначають спрямованість поведінки і діяльності, становлять мотиваційну сферу особистості.

Оскільки природа пізнавальної діяльності є такою, що учні можуть пізнати щось, лише використовуючи набуті знання, вчителям варто починати урок, з'ясовуючи, якими поняттями володіють школярі, і готувати їх до навчання, ставлячи питання й додаючи нове до тих уявлень, що вони вже мають. Крім того, таке звернення до вже засвоєного привертає увагу учнів до теми, проблеми, пробуджує зацікавлення, тобто виконує мотиваційну функцію. Тому кожен урок має починатися зі вступної частини, завданням якої є організація спеціальної діяльності учнів, спрямованої на актуалізацію й мотивацію навчання.

Вся багатогранність мотивів навчальної діяльності учнів об'єднується у три групи: безпосередньо-спонукальні мотиви (основані на емоційних проявах особистості, на позитивних чи негативних емоціях); перспективно-спонукальні мотиви, що ґрунтуються на розумінні значущості знання взагалі; інтелектуально-спонукальні мотиви, які базуються на одержанні задоволення від самого процесу пізнання [3, с. 219].

Для мотивування навчально-пізнавальної діяльності використовують такі методи: метод створення ситуації новизни навчального матеріалу; метод емоційно-морального стимулювання; метод зацікавлення; метод емоційного сплеску та захоплення; метод пізнавальних ігор; метод створення відчуття успіху в навчанні.

На думку Л. Скуратівського, для реалізації успішної мотивації вчителів-словесників необхідно, по-перше, постійно дбати про піднесення свого авторитету як професіонала і як людини; по-друге, забезпечити привабливість змісту навчального предмета для учнів, належний його виховний і розвивальний потенціал; по-третє, притягальним має бути і процесуальний компонент діяльності учіння [5, с. 86].

Навчальні технології спрямовані на формування в учнів внутрішньої потреби грамотно писати. У зв'язку з цим шлях до розвитку правописної грамотності лежить через розуміння змісту й інтонаційно-граматичної будови тексту та передбачає активізацію всіх видів мовленнєвої діяльності [2, с. 2]. Широкі можливості для продуктивного опанування орфографією мають різні дидактичні методи і прийоми: використання проблемних ситуацій, орфографічний розбір, вправи з ключами, мовні ігри ("Знайди помилку і врятуй слово", "Хто швидше", "Ланцюжок", "Лінгвістичний волейбол", "Третє зайве", "Орфографічний кошик", "Павутинка", "Боротьба з порушником", "Разом чи окремо", "Відшукай слово", навчальне моделювання, добір асоціативних пар слів, групування слів за типами орфограм, самостійна робота зі словником.

Учні краще сприймають той матеріал, під час вивчення якого вони можуть дати волю своїй уяві, розглядати та створювати графіки, ілюстрації. Правопис вивчається набагато легше, швидше й цікавіше, якщо використовувати образно-асоціативний метод. Наприклад, завдання "Телефон" передбачає передавання одне одному слова, яке назвав ведучий. Останній у ланцюжку вгадує, що назвав ведучий спочатку. Слова беремо з орфограмами.

Різновидом словникового диктанту є диктант "Мільйонер". Кожне правильно написане слово оцінюється у 5 грн. Після запису відбувається перевірка і підрахунок умовно зароблених грошей. Ми знаємо: у майбутньому кожен завдяки знанням зможе заробляти гроші.

Доцільно використовувати малюнки з адекватним відображенням словесного змісту. Дізнавшись, наприклад, що слово *кишеня* походить від лексеми *кишка* і те, що свого часу використовували "гаман із кишки", тобто торбинку для грошей, учні легко доберуть перевірене слово для безпомилкової передачі на письмі контрольної орфограми.

Пожавити урок може рекламна пауза. Учні не лише виправляють недоліки, а й з'ясовують причину їх появи. Ось приклади таких пауз: "Тірет" усуває навіть саме сильне засмічення. "Медіком" цілодобово на варті, не дивлячись на погоду. "Дося" – це економічний пральний порошок. Добираючи матеріал до такого типу завдань, школярі відчувають відповідальність за результат їх виконання як перед самим собою, так і перед учителем.

Головне в таких формах довіра до дитини, опора на її здатність відповідати за себе, стимулювання почуття гідності та самоповаги. Навчання вже не сприймається учнем як необхідність, обов'язок, а має пізнавальну мотивацію, воно приносить дитині радість. Так, наприклад, пропонуємо школярам ситуацію: до вас, редактора журналу, прийшов молодий недосвідчений кореспондент і приніс статтю. Робота цікава, ви готові її надрукувати, але ж помилки...

Якщо мову вважати п'ятою стіхією, що оболонкою обтягує світ, то матюки відіграють роль фрионів, унаслідок дії яких утворюються озонні отвори. І колонноподібна аура навколо індивідуума ніби проїдається гусінню слів-паразитів. Осквернені вуста відмикаються, впускаючи всередину, в серцевину, в душу чорну енергію, піщану миртвізну. Душевне омиртвіня прискорюється чириз лексичну підміну, звукову. Виявилос, що матюком можна означити світ і схарактеризувати його.

Ми поділяємо думку І. Хом'яка про позитивну роль різноманітних заходів, у т. ч. і громадських, у формуванні навичок грамотного мовлення, а саме: практичного застосування в школі єдиного режиму усного і писемного мовлення; проведення лекцій, бесід, диспутів про культуру українського мовлення, шляхи подолання мовленнєвих помилок; обговорення мовних проблем на класних і загальношкільних учнівських зборах; індивідуальні і групові розмови про соціальну потребу володіння орфографічними нормами, роль читання, перегляду освітніх телепередач і слухання спеціальних радіопрограм; випуску стінних газет із аналізом рівня мовленнєвої вправності школярів; створення стендів, призначених пропагувати вимоги до орфоепічного й орфографічного режиму в школі; використання потенціалу позакласної роботи з метою прищеплення учням любові до рідної мови, уважного ставлення до діалектів як основоположних компонентів літературної мови і водночас нетерпимості мовленнєвих перекручень, що нерідко супроводжують комунікативну діяльність школярів [6, с. 19].

Ми дійшли висновку, що вчитель може опосередковано вплинути на мотивацію, створюючи передумови й формуючи підстави, на базі яких в учнів виникає особиста зацікавленість у виконанні певного виду роботи. Це досягається використанням різноманітних джерел здобуття знань, видом навчальної діяльності, урахуванням психології пізнавального процесу, який спирається на механізми творчої діяльності, що забезпечує перехід навчально-пізнавальної діяльності на продуктивно-творчий рівень.

Література:

1. Домбровська В. Виховуючи грамотну особистість (етапи навчальної діяльності учнів при формуванні орфографічних навичок) / В. Домбровська // Вивч. укр. мову та л-ру. – 2010. – № 12. – С. 6–9.
2. Кучерук О. Технології розвитку правописної грамотності школярів / О. Кучерук // Дивослово – 2009. – № 1. – С. 2–7.
3. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка : [навч. посібник] / Н. Є. Мойсеюк. – 5-те вид., доп. – К, 2007. – 656 с.
4. Психологічна енциклопедія / [автор-упорядник О. М. Степанов]. – К. : Академвидав, 2006. – 424 с.

5. Скуратівський Л. Формування мотиваційного компонента пізнавальної діяльності учнів основної школи у процесі навчання української мови / Л. Скуратівський // Інноваційні технології викладання української мови та літератури в школі і ВНЗ: проблеми та пошуки : матеріали Всеукраїнської науково-методичної конференції. – Житомир : Полісся, 2004. – С. 84–87.

6. Хом'як І. М. Зв'язок у вивченні орфографії зі структурними рівнями української мови : [навчально-методичний посібник для здобувачів наукового ступеня і студентів української філології] / І. М. Хом'як. – Острог : Видавництво Національного університету "Острозька академія", 2011. – 124 с.

7. Шаблій О. Чотири кроки до орфографічної майстерності / О. Шаблій // Вивч. укр. мову та л-ру. – 2011. – № 11. – С. 6–9.